

CÂY VĨ CẦM CỦA PAGANINI

A. Kuprin

NICCOLÒ PAGANINI

Có ai còn chưa nghe đến truyền thuyết, rằng nghệ sĩ và nhạc sĩ vĩ cầm vĩ đại Niccolò Paganini, người gốc Venezia đã bán linh hồn của mình cho quỷ sứ, để đổi lấy một cây đàn vĩ cầm thần diệu? Đến cả Heinrich Heine - một người vô thần, hoài nghi và hay chế giễu mọi sự, một nhà thơ danh tiếng cũng tin vào truyền thuyết ấy. Bù lại, chẳng mấy ai biết được, cái hợp đồng

trái đạo ấy kết thúc ra sao, và ai là người chiến thắng – con người hay kẻ thù của loài người. Giữa những người di gan lang thang ở Hungary có một truyền thuyết mờ mịt. Có nên tin truyền thuyết ấy hay không – tùy các ngài

Số phận rất khắc nghiệt đối với chàng thanh niên Niccolo trẻ tuổi vào cái năm ấy, khi nợ nần, thất bại và hàng trăm chuyện khó chịu khác bắt anh phải chạy từ Venezia đến Vien. Ở đó anh – một người chơi đàn rong – kéo đàn trong các đám cưới, hoặc đem cây đàn rẻ tiền của mình mua vui trong các quán rượu tồi tàn nhất. Anh không được vào các khách sạn tử tế, vì bộ cánh tồi tàn gồm đầy những mảnh giẻ.

Nhưng ngày tồi tệ nhất, đáng nguyên rủa nhất đối với Niccolo là ngày 21 tháng 10. Suốt từ sáng sớm, trận mưa với tuyết lạnh lẽo cứ dai dẳng. Đôi giày rách của chàng nghệ sĩ ướt hết, nhão ra theo từng bước chân, làm bắn đầy bùn, còn Paganini thì ướt và bắn như một chú chó pudel vừa mới chui từ đầm lầy ra.

Một buổi tối vàng đục báo đầy điềm gở trải ra trên thành phố. Những ngọn đèn đường hiếm hoi khó khăn lắm mới xuyên qua được màn mưa. Trong lúc thời tiết như thế, trái tim người ta ít cảm thông hơn với nỗi đau khổ và sự nghèo khó của người khác, trong khi người nghèo khổ thì cảm thấy cái lạnh, cái đói và cái cô đơn nghiệt ngã gấp đôi.

Suốt cả ngày hôm đó Paganini chẳng kiếm được xu nào.. Mãi đến tận tối muộn, một người thợ mạ thiếc say mới đưa cho anh một cốc bia chưa uống hết, sau khi đã hắt tàn từ trong ống thuốc của mình vào đó. Còn ở một chỗ khác, một anh sinh viên ăn chơi ném cho anh 3 *krejcer* và nói:

- Này, cầm lấy tiền và đừng cò cữ nữa nhé!

Paganini cầm món tiền ấy và nghiêng rằng: "Được! Khi mà ta sẽ nổi danh – mày sẽ nhớ đến 3 *krejcer* này!"

Cần phải nói rằng, trái với mọi rủi ro, bất hạnh, Paganini chưa bao giờ nghi ngờ vào tài năng của mình. "Mình chỉ cần một bộ cánh tử tế, một dịp may, với một cây vĩ cầm tốt – và mình sẽ làm cả thế giới phải ngạc nhiên!". Quán rượu cuối cùng đơn giản là quăng Paganini ra phố, vì mỗi bước đi của anh dội ra sàn hàng vũng nước. Với 3 *krejcer*, Paganini mua một mẫu bánh

mì trắng nhỏ, và ăn không một chút hài lòng trên đường về nhà. Khi anh mệt mỏi leo lên tận tầng trên cùng, vào căn phòng bé xíu và trơ trọi trên gác xép của mình, thì sự tuyệt vọng khôn cùng và cơn giận dữ khủng khiếp chiếm lấy tâm hồn tối tăm của anh. Anh giậm chân vứt cây đàn vĩ cầm ầm ưọt tội nghiệp của mình vào góc, và lấy tay đấm ngực, hét lên:

- Hỡi quỷ sứ! Hỡi quỷ sứ! Nếu người không phải là óc tưởng tượng ngu ngốc của đàn bà, nếu người thực sự tồn tại, thì hãy đến với ta ngay! Đang có một linh hồn con người kiêu hãnh bán rẻ kèm theo tài năng nghệ thuật! Nhanh lên! Nếu không thì người còn gì với một kẻ nghèo khổ đã treo cổ?

Và quỷ sứ xuất hiện ngay lập tức. Hoàn toàn không xuất hiện trong màn khói xám, với mùi kinh tởm của loài dê, không hề có móng chẻ đôi thay cho bàn chân, không hề có một dấu hiệu gì của đuôi – quỷ sứ xuất hiện trong hình hài của một công chứng viên hay luật sư đã hơi già, mặc một chiếc áo *camisole* xám tươm tất với đấng ten cũ đã hơi ngả màu vàng. Một lọ mực, một chiếc bút lông ngỗng và một quyển sổ hợp đồng cũ kỹ - hẳn cầm theo tất cả những thứ đó, và không vội vã bày ra trên chiếc bàn khập khiễng. Ngọn lửa trong chiếc đèn dầu sáng bùng lên.

- Cậu thấy không, chàng trai – quỷ sứ bắt đầu nói rất điềm tĩnh – tôi đến gặp cậu hoàn toàn không có những sự ồn ào rẻ tiền chợ búa, không có bất kỳ thứ mùi kinh khủng nào của địa ngục, và cũng không đòi hỏi cậu phải ký bằng máu. Chúng ta hãy bỏ những thứ đạo cụ sân khấu ngớ ngẩn ấy cho óc tưởng tượng nghèo nàn và bệnh hoạn của thời trung cổ. Thế kỷ của chúng ta là thế kỷ của sự lịch sự, của văn xuôi và số học. Tôi cũng không giấu gì cậu, rằng chúng tôi, quỷ sứ ấy, nếu trung thực và phục vụ khách chu đáo thì còn tiện lợi hơn là một sự lừa dối đơn giản. Vì vậy, cậu đừng có ngạc nhiên, là trong hợp đồng của chúng ta tôi sẽ không chỉ là người mua, mà nếu cần, thì đôi lúc tôi sẽ còn là luật sư của cậu nữa. Trước hết: cậu muốn được gì đổi lấy linh hồn của mình?

- Tiền! Vàng! Vàng thật nhiều!

- Thấy chưa, cậu đã cần đến trợ giúp pháp lý của tôi rồi đấy. Không có gì dễ hơn việc đòi quỷ sứ cho vàng. Điều này thì một thằng ngu nào cũng làm được. Thế cậu nghĩ gì về vinh quang nhỉ?

- Vớ vẩn! Vinh quang có thể mua bằng tiền. Chỉ cần dùng quá hà tiện là được.

-Ồ không đâu anh bạn, cậu nói thiếu suy xét rồi. Vàng chỉ có thể mua được bọn xu nịnh. Nhưng cái vinh quang ấy sẽ không vượt quá giới hạn của vòng tròn, tạo bởi những kẻ xu nịnh ấy, còn tâm chính là anh, bị điếc tai vì những lời xu nịnh thô thiển nhất. Không, tốt hơn là cậu hãy kể cho tôi về điều gì khác. Ví dụ, về tình yêu chẳng hạn.

- Quý bắt ngài đi! Chính tình yêu mới là thứ dễ mua nhất thì có!

- Tình yêu nào cũng thế ư? Cậu nghĩ thế à? Vô ích, hoàn toàn vô ích, Niccolo trẻ trung của tôi! Nếu như tình yêu nào cũng bán, thì cả trái đất này, toàn bộ vũ trụ này đã hoàn toàn thuộc về quyền lực tuyệt vời của Quý sứ từ lâu lắm rồi. Và chúng tôi, những cộng sự của Quý, đã sống sung túc nhàn hạ bằng lương nhà nước. Cậu muốn không, tôi kể cho cậu một bí mật khủng khiếp nhé? Cậu có biết tại sao Quý sứ lại bất hạnh đến thế không? Bởi vì Quý rất muốn yêu, bằng tất cả sức lực của mình, nhưng Quý không thể yêu... Không đâu, chàng trai, nếu cậu muốn ký hợp đồng với tôi, một hợp đồng có lợi và trọng danh dự với cả hai phía, thì hãy dừng lại với những điều kiện đầu tiên, khiêm tốn của cậu: bộ cánh tử tế, một dịp may và một cây vĩ cầm tuyệt diệu.

Paganini nghĩ ngợi vài phút rồi nói một cách không quả quyết lắm:

- Tôi không từ bỏ dự định của mình. Tôi có cảm giác rằng, có lẽ ngài đúng, ngài luật sư ạ. Nhưng liệu trong lúc khó khăn vội vàng tôi có hét một giá quá rẻ cho linh hồn bất tử của tôi, linh hồn đã bị kết án trước cho những đau khổ vô tận và vĩnh cửu?

Luật gia im lặng cúi xuống, lôi từ dưới bàn ra một cái bao đàn lớn cũ kỹ, đã mòn góc làm từ da trâu và cẩn thận đưa cho Paganini.

- Cậu có thể tự nhìn cây vĩ cầm, thậm chí thử nó. Cái này là hoàn toàn miễn phí.

Paganini kính cẩn tháo những khuy cài bằng đồng mạ vàng của bao đàn, rút ra và đặt lên bàn ba lớp khăn phủ bao quanh cây đàn: lớp khăn bằng da cừu, khăn nhung và khăn lụa, - và cây đàn vĩ cầm thần kỳ được nâng lên cao,

hiện ra trong toàn bộ sự tuyệt vời, hình dáng giống than thể một người phụ nữ khóa thân hết sức cân đối, với cái đầu nhỏ, cổ thon và dài, hai bờ vai thoai thoải, và sự chuyển tiếp hết sức hài hòa từ vòng eo nhỏ nhắn tới hông.

- Đây không phải là Stradivarius – Paganini kinh ngạc thốt lên – nhưng đây cũng không phải là Amati, không phải Guarneri và cũng không phải Guadagnini! Đây là lý tưởng của cây vĩ cầm, mà loài người sẽ không đi xa hơn được, không thể đi xa hơn được!Ồ, như vậy là ngài cho phép tôi được chơi nó một chút chứ?

-Ồ vâng, xin mời, - quý đồng ý một cách miễn cưỡng, buồn tẻ và không mất nhiệt tình. – Tôi đã nói với cậu rồi.

Đàn vĩ cầm đã được lên dây, và mã vĩ đã được bôi nhựa thông vừa đủ. Và khi Paganini vừa mới kéo một khúc tức hứng rực lửa mạnh mẽ, thì lần đầu tiên chính Paganini hiểu ra – anh có một tài năng lớn đến thế nào, tài năng mà cho tới giờ vẫn bị sự nghèo khó đè bẹp. Và anh nói gần như vui vẻ:

- Thừa chủ nhân, tôi sẵn sàng được phục vụ ngài, và rất cảm ơn ngài vì những lời khuyên thông thái. Tuy nhiên, tôi muốn được biết – nếu điều này không làm ngài khó xử - tại sao ngài lại có vẻ chán nản và u buồn, cứ như là ngài giận tôi vậy?

- Nếu mà nói thực lòng, - quý đừng dậy nói, - tôi hơi thất vọng vì cậu thực ra lại tài năng hơn rất nhiều so với tôi có thể đoán trước. Nhưng lời hứa là lời hứa. Cây vĩ cầm này thuộc về cậu trọn đời. Còn đây là một túi vàng nhỏ - cho thời gian ban đầu. Ngày mai sẽ có người tới gặp cậu: một bác thợ may với bộ quần áo cung đình, và một thợ cắt tóc nổi tiếng nhất thành Vien, rồi ngày kia thì cậu sẽ biểu diễn tại cuộc thi âm nhạc trang trọng do chính hoàng tử nước Áo tổ chức. Còn bây giờ, xin cậu vui lòng ký vào đây. Tốt rồi. Merci và hẹn gặp lại, chàng trai trẻ.

- Chúng ta sẽ mau gặp lại chứ? – Paganini, anh chàng người Venezia láu lỉnh hỏi.

- Điều đó thì tôi không biết, - quý trả lời khô khốc. – Tôi nghĩ rằng đến hết thời hạn cậu được cấp, không gần hơn. Bởi vì cậu đâu có đòi tôi được trường sinh nhỉ? Tôi rất khâm phục, *maestro*!

Quý sứ không lừa nghệ sĩ vĩ cầm ở điểm nào. Mọi sự xảy ra theo đúng kế hoạch đã nói. Sau cuộc thi âm nhạc do hoàng tử tổ chức, ngôi sao danh vọng của Paganini lên tới đỉnh điểm, tỏa sáng rực rỡ và đến ngày nay vẫn còn lấp lánh. Nhưng chính Niccolò Paganini thì lại trở thành một người bất hạnh nhất trên trái đất. Những dục vọng không được thỏa mãn, tính háo danh không đủ no, lòng tham lam vô độ đối với tiền bạc, và cùng với đó là sự keo kiệt kinh khủng; sự ghen tị tột cùng không chỉ đối với các nghệ sĩ đã sống, các nghệ sĩ đương đại, mà còn cả đối với các nghệ sĩ vĩ cầm tương lai đã đốt cháy tâm hồn của Paganini. Nhiều khi ông viết các tác phẩm của mình trong những tổ hợp nốt hết sức khó khăn, mà chỉ có một mình Paganini kéo được. Nhưng vốn thừa nhận sự vô tận của nghệ thuật thầm nhắc, rằng một ngày nào đó sẽ có một nghệ sĩ vĩ cầm khác, sẽ kéo những tác phẩm mà quý đó còn hay hơn Paganini, và đi xa hơn Paganini. Và người đó, nghệ sĩ tương lai đó, đã bị Paganini căm thù từ trước.

Khi đã trở thành triệu phú, thì Paganini vẫn nhặt những mẩu giấy, những đoạn dây buộc và đủ thứ linh tinh trên phố, còn thức ăn hàng ngày của ông không bao giờ vượt quá một *thaler*.

Bao nhiêu mỹ nhân tuyệt vời bị quyến rũ bởi nghệ thuật quá mức tưởng tượng của Paganini đã đến với ông, dâng cho ông trái tim, số phận của mình, nhưng Paganini luôn luôn quay lưng lại họ một cách ghê tởm – ông tin tưởng rằng họ chỉ muốn vàng của ông. Còn đối với một phu nhân sang trọng, vợ của một quan chức cao cấp, người muốn cùng chia sẻ với ông cả vinh quang, lẫn sự giàu có với tình yêu và sự nhục nhã của ly dị, thì Paganini trả lời, ném lên bàn mấy đồng tiền xu: "Xin bà chuyển cho chồng bà ba *krejcer* này. Trước đây ông ta đã ném cho tôi ba *krejcer* để tôi không kéo vĩ cầm nữa; còn bà thì tôi mời bà đi, hiện giờ tôi bận tập đàn..."

Bao nhiêu bạn bè và người hâm mộ đích thực bị Paganini đẩy đi bằng những lời thô bạo: "Anh chỉ chạy theo tiền bạc của tôi, hoặc chỉ muốn được chia sẻ ánh vinh quang của tôi". Quả thực, Paganini là một người đáng thương hại, ông rất đau khổ, và không hề có sự an ủi nào. Bởi vì ông chẳng tin ai.

Khi thời khắc cái chết của ông đã điểm, và Ngài luật sư xám đến bên giường, thì Paganini bình thản nói với ông ta:

- Thừa chủ nhân, tôi đã sẵn sàng. Nhưng tôi phải nói với ngài, rằng trong cuộc đời tôi không có niềm vui.

Ngài luật sư xám mặt mỗi phản đối:

- Chà, tôi cũng phải thừa nhận rằng tôi chẳng được lợi lộc gì từ ngài cả. Cả hai chúng ta đã ký một hợp đồng chẳng có lợi cho ai. Ngài nhìn danh sách các hợp đồng đây này. Trong đó còn chẳng hề có tên ngài. Cái tên ấy bị xóa, đã bị ai đó gạch bỏ. Ai đó, người mà chúng ta không dám gọi tên.

- Thế thì tôi còn có thể làm gì bây giờ? – Paganini khoan dung hỏi.

- Hoàn toàn không có gì cả, - Ngài luật sư xám trả lời. Hoàn toàn không có gì, bạn tôi ạ. Tôi đã không còn nợ nần gì với ngài ít ra bởi tôi đã không bỏ qua buổi diễn nào của ngài rồi. Điều này khiến cho tôi mất điểm đối với lãnh đạo bên tôi. Nhưng còn ngài, thì cũng sạch nợ với người kia, người mà không thể gọi tên được. Bởi vì, nghệ thuật đích thực không phải xuất phát từ chúng tôi, mà từ phía Người, còn ai sẽ tổng kết những chuyện này? Thôi vĩnh biệt ngài. Bây giờ thì đã là mãi mãi. Tôi để lại cây vĩ cầm cho ngài. Ồ không! Đừng lo cho tôi. Đây chỉ là mấy chuyện khó chịu vặt vãnh công vụ thôi mà. Vĩnh biệt...

Sáng hôm sau người ta thấy nghệ sĩ vĩ cầm vĩ đại Paganini đã qua đời; trán ông và những nếp nhăn vẫn kiêu hãnh và nghiêm nghị như khi còn sống. Trên môi ông là một nụ cười hạnh phúc mãn nguyện. Cây đàn vĩ cầm của quý thì biến mất mãi mãi.